

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ФОРМУВАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Дана стаття присвячена дослідженню стану формування необоротних активів торговельних підприємств України на сучасному етапі. У ній аналізуються основні тенденції їх розвитку в цілому та у порівнянні із розвитком необоротних активів підприємств інших видів економічної діяльності.

Данная статья посвящена исследованию состояния формирования внеоборотных активов торговых предприятий Украины на современном этапе. В ней анализируются основные тенденции их развития в целом и в сравнении с развитием внеоборотных активов предприятий других видов экономической деятельности.

The article is devoted to the study of the formation of fixed assets of trading enterprises in Ukraine. The main trends of their development and comparison with the non-current assets of the enterprises of other economic activities are also analyzed.

Ключові слова: необоротні активи, торговельне підприємство, чисті необоротні активи.

Для здійснення торговельної діяльності суб'єкт господарювання повинен мати певний обсяг майна, зокрема необоротних активів, які забезпечують його стратегічний розвиток. Від того, яким чином сформовано склад необоротних активів, що використовується торговельним підприємством у процесі господарської діяльності, залежить ефективність його функціонування в умовах конкурентного ринку, фінансова стійкість, раціональність використання необоротних активів і, як наслідок, – можливість досягнення певного обсягу діяльності та отримання відповідного розміру прибутку. Тому виникає необхідність поглибленого дослідження стану формування необоротних активів торговельних підприємств України на сучасному етапі.

Особливості функціонування необоротних активів підприємств висвітлено у працях багатьох українських та зарубіжних вчених: М.С.Абрютіної, І.О.Бланка, В.В.Бочарова, Д.Ван Хорна, Д.Ваховіча, Л.В.Городнянської, Н.М.Гуляєвої, С.О.Зубкова, Р.Каплана, В.В.Ковалева, П.В.Круша, В.Є.Леонтєєва, Л.О.Лігоненко, А.А.Мазаракі, Д.Нортонна, В.І.Подвігіної, Б.М.Сердюка, Г.В.Ситник, Н.М.Ушакової, Д.Харрінгтона, І.О.Чаюн та ін.

Мета даної роботи полягає в дослідженні основних тенденцій стану формування необоротних активів торговельних підприємств України на сучасному етапі.

Аналіз динаміки загального обсягу необоротних активів торговельних підприємств спрямований на визначення сучасного стану і основних тенденцій їх формування в цілому у порівнянні із розвитком необоротних активів підприємств інших видів економічної діяльності.

В основу дослідження покладено опубліковані Державною службою статистики України матеріали про розвиток цих активів за період 2007-2011 років [2 – 5].

Розглянемо насамперед динаміку обсягу необоротних активів торговельних підприємств України у порівнянні із загальним обсягом їх активів за 2007-2011 роки. Розвиткові необоротних активів торговельних підприємств України була притаманна чітка тенденція до зростання. Ця тенденція спостерігалася протягом

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

кожного з років, що розглядаються, навіть в період найактивнішої фази фінансової кризи в країні (2008-2009 роки). В цілому за цей період загальна сума необоротних активів торговельних підприємств України збільшилась майже у 1,4 рази і за станом на 01.01.2012 року складала 193 млрд. грн. (за залишковою вартістю). Питома вага необоротних активів у загальній сумі активів торговельних підприємств України дещо зменшилася і становила на кінець 2011 року 18,1% проти 22,7% у 2007 році. Найвище значення цього показника спостерігалось лише у 2007 році (останньому передкризовому році), коли його значення досягло 22,7%.

У процесі дослідження темпи динаміки обсягу необоротних активів торговельних підприємств було порівняно із темпами динаміки аналогічного показника по підприємствах інших видів економічної діяльності України. Результати такого порівняння за період 2007-2011 років наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння динаміки обсягу необоротних активів торговельних підприємств України із підприємствами інших видів економічної діяльності за 2007-2011 роки *

Показники	На кінець року					2011 р. в % до 2007 р.
	2007	2008	2009	2010	2011	
1. Загальна сума необоротних активів підприємств України						
- в цілому, млн. грн.	1253812,4	1552055,6	1749238,5	1842663,8	2050959,6	163,6
2. Сума необоротних активів торговельних підприємств України						
- в цілому, млн. грн.	138051,9	158205,7	167246,8	166153,4	192611,3	139,5
3. Сума необоротних активів підприємств інших видів економічної діяльності						
- в цілому, млн. грн.	1115760,5	1393849,9	1581991,7	1676510,4	1858348,3	166,6
4. Питома вага необоротних активів торговельних підприємств в загальній сумі необоротних активів підприємств України, %	11,0	10,2	9,6	10,1	9,4	-

* Таблиця складена за даними Державної служби статистики України за відповідні роки [2; 3; 4, с. 72; 5].

Наведені дані свідчать про те, що за темпами зростання загального обсягу необоротних активів торговельні підприємства поступалися в цьому періоді аналогічному показнику по підприємствах інших видів економічної діяльності, в той час як приріст цих активів за 2007-2011 роки по підприємствах торгівлі становив 139,5%, а по підприємствах інших видів економічної діяльності – 166,6%. Така тенденція пояснюється насамперед особливостями технологічного процесу цих підприємств, який визначає рівень розвитку їх необоротних активів. Певною мірою на це впливає і середній розмір підприємств цих видів діяльності.

Звертає на себе увагу і той факт, що в періоді, який аналізується, питома вага необоротних активів торговельних підприємств у загальній сумі необоротних активів підприємств України мала тенденцію до зниження – з 11,0% у 2007 році вона знизилася до 9,4% у 2011 році. Лише в окремі роки кризового періоду (2008-2009 рр.) ця тенденція незначною мірою порушилася.

Вище було розглянуто тенденції розвитку необоротних активів торговельних підприємств загалом. Водночас, характер цих тенденцій суттєво розрізняється по торговельних підприємствах різних розмірів – малих, середніх та великих. Про особливості розвитку необоротних активів торговельних підприємств різних

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

розмірів дають уявлення дані, наведені в таблиці 2.

З цих даних можна побачити, що найбільш активною динамікою зростання за останні роки характеризувалися необоротні активи великих торговельних підприємств України. Сума необоротних активів цих підприємств з 17,1 млрд. грн. у 2007 році збільшилась у 2011 році до 68,4 млрд. грн., або у 4 рази. Слід зазначити, що найбільш високі темпи нарощення необоротних активів відбувалися у кризові роки, особливо у 2008 році, коли їх обсяг майже потроївся.

Позитивною динамікою в цьому періоді визначався розвиток необоротних активів малих торговельних підприємств. Загальна сума необоротних активів цих підприємств з 41,7 млрд. грн. у 2007 році зросла до 76,8 млрд. грн., або майже вдвічі.

Таблиця 2

Динаміка обсягу необоротних активів торговельних підприємств України різних розмірів за 2007-2011 роки *

Показники	На кінець року					2011 р. в % до 2007 р.
	2007	2008	2009	2010	2011	
1. Сума необоротних активів малих торговельних підприємств України						
- в цілому, млн. грн.	41736,3	72024,5	74451,2	67454,1	76828,3	184,1
2. Сума необоротних активів середніх торговельних підприємств України						
- в цілому, млн. грн.	79179,3	36402,0	40794,6	35637,3	47400,2	59,9
3. Сума необоротних активів великих торговельних підприємств України						
- в цілому, млн. грн.	17136,3	49779,2	52001,0	63062,0	68382,8	399,1
4. Питома вага в загальній сумі необоротних активів торговельних підприємств України, %						
- малих підприємств	30,2	45,5	44,5	40,6	39,9	-
- середніх підприємств	57,4	23,0	24,4	21,5	24,6	-
- великих підприємств	12,4	31,5	31,1	37,9	35,5	-

* Таблиця складена за даними Державної служби статистики України за відповідні роки [2; 3; 4, с. 378; 5].

Винятком із вищерозглянутих тенденцій став розвиток необоротних активів середніх торговельних підприємств. Загальна сума необоротних активів цих підприємств за 2007-2011 роки скоротилася з 79,2 млрд. грн. до 47,4 млрд. грн., або на 40%. Сума скорочення обсягу необоротних активів цих підприємств у періоді, що розглядається, становила 3,0 млрд. грн.

Розглянемо динаміку розвитку необоротних активів торговельних підприємств України за видами торговельної діяльності, визначені КВЕД (табл. 3).

Наведені дані свідчать про те, що позитивна динаміка розвитку необоротних активів притаманна в періоді, що розглядається, підприємствам всіх видів торговельної діяльності, хоча темпи цієї динаміки були неоднаковими.

Таблиця 3

Динаміка обсягу необоротних активів торговельних підприємств України різних видів торговельної діяльності за 2007-2011 роки *

Показники	На кінець року					2011 р. в % до 2007 р.
	2007	2008	2009	2010	2011	
1. Сума необоротних активів підприємств, що здійснюють торгівлю автомобілями та мотоциклами						
- в цілому, млн. грн.	13344,2	17996,8	21103,4	16363,5	23724,4	177,8
2. Сума необоротних активів підприємств оптової торгівлі						
- в цілому, млн. грн.	106875,2	118142,2	122437,0	117604,3	134810,0	126,1
3. Сума необоротних активів підприємств роздрібною торгівлі						
- в цілому, млн. грн.	17832,5	22364,9	23706,4	32185,6	34076,9	191,1
4. Питома вага в загальній сумі необоротних активів торговельних підприємств України, %						
- підприємств, що	9,7	11,2	12,6	9,8	12,3	-

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

здійснюють торгівлю автомобілями						
- підприємств оптової торгівлі	77,4	74,7	73,2	70,8	70,0	-
- підприємств роздрібноі торгівлі	12,9	14,1	14,2	19,4	17,7	-

* Таблиця складена за даними Державної служби статистики України за відповідні роки [2; 3; 4, с.222; 5].

Найбільш високі темпи зростання суми необоротних активів в цьому періоді були притаманні підприємствам роздрібноі торгівлі. Якщо на кінець 2007 року сума необоротних активів цих підприємств становила 17,8 млрд. грн., то на кінець 2011 року вона зросла до 34,0 млрд. грн., або майже вдвічі. Стрімке зростання суми необоротних активів цих торговельних підприємств призвело до відповідного зростання їх питомої ваги в загальній сумі необоротних активів галузі – з 12,9% цей показник зріс до 17,7% у 2011 році.

Значне зростання суми необоротних активів відбулося в цьому періоді і в торгівлі автомобілями та мотоциклами. З 13,3 млрд. грн. у 2007 році вона зросла до 23,7 млрд. грн., або у 1,7 рази. Відповідно збільшилась і питома вага необоротних активів цих підприємств у загальній сумі необоротних активів всіх торговельних підприємств України – з 9,7% у 2007 році до 12,3% у 2011 році.

Найнижчі темпи зростання необоротних активів були притаманні підприємствам оптової торгівлі, хоча загальна їх сума збільшилась в цьому періоді у 1,3 рази і становила на кінець 2011 року 134,8 млрд. грн. Питома вага необоротних активів підприємств оптової торгівлі в загальній сумі цих активів торговельних підприємств України зменшилась в цьому періоді відповідно з 77,4% до 70,0%.

Також слід зазначити, що в аналізованому періоді відбулося зростання суми чистих необоротних активів торговельних підприємств, тобто тих, що сформовані за рахунок власного капіталу. Але їх питома вага у загальній сумі необоротних активів торговельних підприємств за 2007-2011 роки суттєво знизилась. Якщо на кінець 2007 року цей показник становив 67,0%, то на кінець 2011 року – тільки 49,5%. Це можна пояснити тим, що у період фінансової кризи в країні підприємства торговельної галузі мали від'ємне сальдо як загального, так і чистого прибутку. Відповідно, сума збитків покривалася ними за рахунок власного капіталу цих підприємств. У 2008 році це скорочення суми власних необоротних активів було найбільшим [2; 5].

Таким чином, проведений аналіз свідчить про те, що при загалом позитивних тенденціях розвитку необоротних активів торговельних підприємств України за 2007-2011 роки, їм були притаманні і деякі негативні явища, зокрема скорочення суми необоротних активів середніх торговельних підприємств та суттєве зниження питомої ваги чистих необоротних активів у загальній їх сумі.

Проведене дослідження стану формування необоротних активів торговельних підприємств України за 2007-2011 роки дозволяє зробити наступні висновки:

- розвитку необоротних активів торговельних підприємств України в періоді, що розглядається, була притаманна чітка тенденція до зростання, яка

спостерігалася протягом всіх аналізованих років, навіть в період найактивнішої фази фінансової кризи в країні (2008-2009 роки);

- найбільш високими темпами в цьому періоді розвивались необоротні активи великих торговельних підприємств, сума яких збільшилася у 4 рази;

- позитивна динаміка розвитку необоротних активів притаманна в періоді, що розглядається, підприємствам всіх видів торговельної діяльності, хоча темпи цієї динаміки були неоднаковими; найвищі темпи зростання цих активів характерні для підприємств роздрібною торгівлі, сума яких збільшилася вдвічі.

Отже, у період фінансової кризи в країні і в післякризовий період торговельні підприємства здійснювали більш активну політику нарощування необоротних активів, ніж підприємства інших видів діяльності. Такі тенденції є доказом високої інвестиційної привабливості підприємств даної галузі. Тому подальше зростання обсягів інвестування в розвиток необоротних активів підприємств торгівлі буде головною передумовою покращення їх структури, оновлення матеріально-технічної бази, зростання технічного рівня основних засобів та активізації інноваційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Торговый менеджмент [текст] : монография / И.А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Ольга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
2. Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності 2006 / Частина I. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – 258 с.
3. Діяльність суб'єктів господарювання: Статистичний збірник 2010. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 454 с.
4. Діяльність суб'єктів господарювання: Статистичний збірник 2011. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 445 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>